

Голові спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті імені Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора технічних наук, професора, професора
кафедри комп'ютерних наук Приватного закладу вищої освіти
«Київський міжнародний університет»,
Щербака Леоніда Миколайовича на дисертаційну роботу
Панова Сергія Феофановича «Теоретичні та методичні основи
професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої
освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. *Актуальність теми виконаної роботи*

Потреба сучасного суспільства у фахівцях технічного напрямку, які вільно володіють іноземною мовою, зумовлює необхідність пошуку нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації формування іншомовної професійної компетентності, зокрема й у студентів технічного профілю.

Актуальність дослідження Панова С. Ф. зумовлена необхідністю розробки теоретико-методичних основ професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти, оскільки цю проблему науковці практично не досліджували. Доцільність дослідження автор підтверджує низкою суперечностей між теорією і практикою підготовки технічних перекладачів.

2. *Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації*

У вступі до дисертації детально представлений описано його науковий апарат, який має загальноприйнятий формат. Окрім обов'язкових вимог до його оформлення, дисертантом враховано також і вимоги, що не мають рекомендаційного характеру з боку МОН України. Наприклад, сформульовано загальну і часткову гіпотези; положення, що виносяться на захист; окремо викладено методологічні і теоретичні основи дослідження, що, на нашу думку, сприяло конкретизації загальних положень авторської концепції. Так, у теоретичних основах з урахуванням міждисциплінарного підходу представлено відомих дослідників з таких напрямів педагогічної науки і професійної освіти: концептуальних ідей міжнародної освіти; теорії особистісне орієнтованого навчання та розвитку особистості майбутнього

фахівця у процесі професійної підготовки; професійної підготовки фахівців у вищій школі, тощо.

Чітко і змістовно сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання, його наукову новизну, практичне значення, проміжні і загальні висновки, що безпосередньо пов'язані із завданнями дослідження. Результати дослідження широко впроваджено в педагогічну практику, що засвідчено відповідними довідками.

Перший розділ «Теорія і практика професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти» присвячений аналітичному огляду наукових праць щодо досліджуваної теми, на підставі чого зроблений висновок, що лінгвокраїнознавство країн другої іноземної мови — це значний аспект формування професійної готовності технічних перекладачів в методиці викладання іноземних мов для подальшої його праці. Доведено, що професійна підготовка технічних перекладачів, враховуючи специфіку їх професійної діяльності, має відмінності від підготовки класичного перекладача, які виділяють цих фахівців поміж інших спеціалістів перекладацького напрямку.

У другому розділі - «Концептуальні засади підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти як наукова проблема» проаналізовано проблеми професійної підготовки технічних перекладачів у країнах Європейського Союзу; з'ясовано сутність і структуру базових понять дослідження та уточнено поняття термінів «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» технічних перекладачів. Обґрунтовано, що при формуванні спеціальної складової перекладацької компетенції для технічних перекладачів першорядне значення має знання предмету і володіння фаховою технічною термінологією. Науково обґрунтовується розроблена авторська концепція професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти, яка базується на основі комплексного підходу до використання змісту, методів, засобів і форм навчання та індивідуального підходу. На підставі цього подається інтерпретація сутності професійної компетентності технічних перекладачів.

Третій розділ «Система підготовки фахівців з технічного перекладу у закладах вищої освіти» зосереджений на структуровані системи професійної підготовки технічних перекладачів на основі компетентнісного підходу; обґрунтуванні розвитку функцій творчої активності, логічного мислення, дослідницької активності студента перекладацького напрямку, стимулювання мотивації студента до самостійної та самоосвітньої діяльності. Відзначається, що система підготовки фахівців із технічного перекладу має такі функції: навчально-пізнавальна, інноваційно-діяльнісна, науково-дослідна і виховно-мотиваційна.

У четвертому розділі «Концептуально-теоретичні засади підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти» пропонується модель з п'яти основних блоків, до її складу входять: цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольний-результативний, забезпечення навчального процесу. Встановлено, що оцінювання рівня компетенції технічних

перекладачів є новим багатофакторним завданням, вирішення якого можливе шляхом застосування експертних методів прийняття рішень.

Заслуговує на особливу увагу п'ятий розділ «Технологія впровадження узагальненої динамічної моделі підготовки фахівців з технічного перекладу у закладах вищої освіти», де розглянута комплексна технологія впровадження моделі підготовки фахівців з технічного перекладу на компетентнісній основі; формування компетентності майбутніх технічних перекладачів у процесі вивчення фахових дисциплін (на прикладі навчальної дисципліни «Використання комп'ютерних програм для технічного перекладу»). Доведено, що дуже важливим елементом розвитку творчого мислення студента є подолання факторів, які блокують творчу активність, що є притаманним майже кожному студентові. Узагальнена динамічна модель формування професійної компетентності майбутнього технічних перекладачів не обмежується рамками навчального процесу у закладах вищої освіти, а включає професійний розвиток технічних перекладачів упродовж усієї його професійної кар'єри, оскільки спрямована на мотивування його до творчості у своїй професійній діяльності, розкритті його творчого потенціалу і творчих можливостей.

У шостому розділі «Експериментальна перевірка ефективності системи професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти» запропоновано алгоритм системи конспективної запису СИСКОН для оцінки якості системи підготовки майбутніх технічних перекладачів, представлено дослідження оцінки якості навчального середовища на основі системного підходу, розроблено критерії оцінювання технічних систем та вибір критеріїв їх оцінки, запропоновано критерії компетенції авторського технічного перекладу майбутніх технічних перекладачів протягом всього часу навчання.

Доведено, що підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів у закладах вищої освіти можливе за виконанням вказаних педагогічних умов, які є взаємопов'язаними, взаємозумовленими і реалізуються у навчально-виховному процесі системно.

Визначені та розроблені структура та зміст спеціальних (фахових) дисциплін технічних перекладачів до різних напрямків наукових знань, що значно ускладнює їх сприйняття та вивчення в силу необхідності переключення студента з однієї наукової галузі (навчальної дисципліни) до іншої. Для розв'язання цієї проблеми запропонована авторська методика побудови змісту спеціальних (фахових) дисциплін, яка заснована на процедурі пошуку аналогій та розбіжностей. В основу методики покладено процедуру порівняння реалізації різних методів опису технічних, математичних явищ, що спонукає студентів у процесі навчання шукати спільні риси та розбіжності для цих методів.

Серед основних наукових результатів слід означати розробку концепції формування професійної компетентності технічних перекладачів у закладах вищої освіти на основі компетентісного підходу, яка охоплює теоретико-

методологічний, теоретико-педагогічний і технологічний напрями та аспекти, а також проблеми фундаменталізації та інформатизації цього процесу.

Дисертантом змодельована та експериментально перевірено педагогічна система професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів у вищих навчальних закладах; обґрунтовано її складові (мотиваційно-креативний, когнітивно-креативний, креативно-цільовий, вербально-продуктивний та емоційно-креативний компоненти). Ця педагогічна система є ефективною за рахунок взаємозв'язку і взаємодії компонентів теоретичної і практичної підготовки, дотримання принципів креативності, суб'єктивної домінантності, запобігання інформаційної надлишковості, індивідуалізації навчання, орієнтації на майбутню професійну діяльність, комунікативності, спонтанного мовлення.

Пановим С. Ф. визначено, науково обґрунтовано та методично забезпечено діагностично-репродуктивний, навчально-творчий, продуктивно - творчий етапи формування іншомовної фахової компетентності майбутніх технічних перекладачів у закладах вищої освіти; створено діагностичний апарат для оцінювання рівнів її сформованості та подальшого керування процесом підготовки.

3. *Нові факти, одержані здобувачем*

Система професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів у закладах вищої освіти, як свідчать результати дослідження Панова С.Ф., є складником нової структури та змісту вищої освіти, що відкриває можливості продовження навчання упродовж усього життя та організації міжнародного співробітництва.

Автором доведено, що систему навчання технічному перекладу доречно здійснювати в три етапи: підготовчий, виконавчий і завершальний; вона має бути зорієнтованою на утворення тезаурусу під час засвоєння нових лексичних одиниць й формування готовності до написання студентами індивідуально - практичних завдань.

Дослідником теоретично обґрунтовано й експериментально доведено, що:

- професійна підготовка технічних перекладачів у закладах вищої освіти - це системний, неперервний, багатокомпонентний феномен, цілісний, динамічний, спеціально організований процес, побудований з урахуванням специфіки діяльності майбутнього технічного перекладача експериментально перевіреної системи викладання, адаптованої до реальних умов професійного навчання студентів у закладах вищої освіти;
- визначення методологічних засад дослідження означеної проблеми доцільно здійснювати на основі взаємозв'язку та взаємодії системного, компетентнісного, комунікативного, індивідуально-творчого, акмеологічного, синергетичного, тезаурусного, міждисциплінарного підходів;

- процес формування компетентності на засадах творчості має бути зорієнтований на структуру діяльності технічного перекладача в умовах інноваційного навчання відповідно до міжнародних вимог і вітчизняних стандартів підготовки майбутнього фахівця;
- професійна компетентність формується ефективно за умови врахування психолого-педагогічних і дидактичних особливостей підготовки технічних перекладачів із застосуванням креативного перекладу на різних етапах навчання;
- необхідно враховувати особливості трифазової роботи з технічним перекладом (на підготовчому, виконавчому завершальному етапах) та їх вплив на розвиток творчої особистості майбутнього технічного перекладача.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні положення дисертації є науково обґрунтованими та аргументованими. Особливої уваги заслуговує діяльність автора з поняттєвим апаратом із проблеми, яка досліджувалася. Дослідником використовуються різні прийоми для визначення дефініцій понять: пропонується відповідний зміст, на основі результатів досліджень інших вчених, який є узагальненим варіантом дефініції; погоджується з певним автором, послуговуючись його варіантом значення наукового поняття з коректним посиланням на нього.

Вважаємо, що всі рекомендації автора щодо здійснення професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів у закладах вищої освіти є науково коректними, вони сформульовані на основі аналізу отриманих теоретичним та експериментальним шляхом результатів. Висновки до розділів та загальні висновки є узагальненим звітом з елементами аналізу щодо поступового виконання завдань із реалізації мети щодо вивчення, удосконалення та якісного перетворення предмета наукового дослідження.

5. Значення для науки і практики отриманих результатів

У дисертації Панова С.Ф. запропоновані нові, раніше не захищені теоретичні положення та отримані експериментальним шляхом результати, які свідчать про ефективність змодельованої педагогічної системи професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів засобами креативного перекладу, яка забезпечується взаємозв'язком і взаємодією компонентів теоретичної і практичної підготовки; дотриманням принципів креативності, суб'єктивної домінантності, запобігання інформаційної надлишковості, індивідуалізації навчання, орієнтації на майбутню професійну діяльність, комунікативності та ін.

Розроблено й експериментально перевірено авторську методику підготовки майбутніх технічних перекладачів до виконання технічних перекладів і власних творчих робіт, що полягає у формуванні в студентів

професійних стратегій і представлена комплексом творчих вправ і завдань на матеріалі іноземної мови, інструкцій технічного характеру (сполучуваність слів, складання словника, ключові слова, логічні зв'язки, особливості створення римування, карти пам'яті) для управління процесом виконання креативних перекладів і творчих робіт студентами перекладачами, розвитку їхніх умінь у використанні комунікативних стратегій.

Суттєвим у напрямі оптимізації процесу професійної підготовки технічних перекладачів з актуалізацією комунікативної домінанти виявилось використання навчальної програми спеціалізованого курсу «Комп'ютерний сервіс перекладача»; спеціалізованого курсу та навчального посібника «Німецька мова. Lingualandeskunde»; навчально-методичних рекомендацій щодо впровадження моделі системи професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів; інтерактивних матеріалів із дисциплін «Німецька мова. Методична розробка для самостійних занять з курсу «Лінгвокраїнознавство країн другої іноземної мови»; «Практичний курс іноземної мови», їх упровадження в систему вищої освіти сприяло підвищенню рівня професійно-комунікативної підготовки технічних перекладачів. Про значущість та універсальність цих результатів свідчать документи щодо їх упровадження в навчальний процес Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державного університету «Житомирська політехніка», Національного університету «Чернігівська політехніка», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та ін.

Важливими практичними результатами дослідження ми вважаємо розробку та впровадження: типової та робочих програм з дисциплін технічного, мовного та перекладацького циклу курсів «Практика перекладу з другої іноземної мови науково-технічної літератури», «Автоматизовані технології науково-технічного перекладу».

6. *Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації*

Основні положення й одержані результати дисертаційної роботи, матеріали монографії, навчальних та навчально-методичних посібників можуть бути використані в процесі модернізації вітчизняної системи вищої освіти, зокрема в діяльності вищих навчальних закладів при розробці проектів, навчальних планів, програм професійно-креативного розвитку особистості, кваліфікаційних вимог до професійної діяльності технічних перекладачів, а також вони можуть стати підґрунтям для проведення теоретичних й експериментальних досліджень у галузі теорії й методики професійної освіти та креативної педагогіки.

7. *Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому*

Дисертаційна робота має традиційну для докторської дисертації за спеціальністю 13.00.04- теорія і методика професійної освіти структуру. Вона складається зі вступу, шести розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Докторська дисертація Панова С.Ф. є логічно, змістовно, структурно завершеною самостійною науковою працею, в якій подано результати наукового здійснення педагогічного дослідження з теорії і методики професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів засобами креативного технічного перекладу у вітчизняних закладах вищої освіти.

Зміст автореферату є ідентичним положенням дисертації. Відповідними є висновки до всіх розділів, загальні висновки, дефініції ключових понять з проблеми дослідження. Структура, смислові зв'язки змісту автореферату адекватні структурі та логіці змісту дисертації. Відповідним є також подання наукових результатів, отриманих у процесі проведення теоретико-експериментального дослідження.

Результати даного дисертаційного дослідження апробовані на 37 міжнародних і 20 українських наукових та науково-методичних конференціях.

Основні результати дослідження викладено в 71 публікаціях, з них: 2 монографії, 21 стаття у наукових фахових виданнях України та 5 в іноземних наукових періодичних виданнях; 26 праць апробаційного характеру, 3 праці, що додатково відображають наукові результати дисертації, 4 навчальні програми, 10 навчальних посібників і методичних матеріалів.

8. *Дискусійні положення та зауваження по матеріалам дисертації і автореферату.*

Безумовно, дисертаційне дослідження Панова С. Ф. заслуговує високої оцінки, оскільки має вагому наукову новизну, теоретичне і практичне значення для системи підготовки технічних перекладачів. Водночас, висловимо окремі зауваження і побажання до рукопису дисертації.

1. Перший розділ дисертації присвячений дослідженню тенденції становлення професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів, але вплив сучасного стану розвитку техніки і інформаційних технологій на систему такої підготовки не розглядається.

2. Не в повному обсязі відокремлені професійно значущі якості та ціннісні орієнтації студентів, які є домінуючими для формування професійної компетентності майбутніх технічних перекладачів.

3. В дисертації поверхово досліджуються питання щодо підвищення педагогічної майстерності технічних перекладачів, яке є досить важливим для реалізації компетенції неперервної освіти.

4. Доцільно було б сформулювати окреме дослідницьке завдання щодо обґрунтування методичних засад формування професійної компетентності майбутніх технічних перекладачів.

5. У четвертому розділі «Концептуально-теоретичні засади підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти» автор прагне довести, що важливим елементом розвитку творчого мислення студента є подолання факторів, які блокують творчу активність, проте наведених аргументів недостатньо для подібного висновку.

6. У науковій новизні маємо не коректний вислів «вперше розроблена та науково обґрунтована концепція формування технічних перекладачів». Слід зазначити, що формується професійна компетентність таких фахівців.

7. Дисертант виокремлює як наукові здобутки наступне: «з'ясована сутність і структура базових понять «мова», «переклад», «інженерія» з професійної підготовки майбутніх технічних перекладачів. Вказані поняття є загальновизнаними, усталеними і тому їх можна використовувати як для професійної підготовки технічних перекладачів, так і для діяльності фахівців іншої сфери.

8. 10. Деякі таблиці було б доцільно перенести в додатки, наприклад, таблицю 6.1., 6.2, де подано результати факторного аналізу педагогічного експерименту.

9. **Висновок**

Аналіз дисертації, автореферату, наукових публікацій автора дозволяє зробити висновок, що висловлені зауваження не впливають на загалом високу оцінку виконаного дослідження. Дисертаційна робота Панова С. Ф. «Теоретичні та методичні основи професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке робить вагомий внесок у професійну педагогіку. Дисертація Панова С. Ф. відповідає вимогам документа «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08. 2015 р. щодо докторських дисертацій, а його автор – Панов Сергій Феофанович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри комп'ютерних наук
Приватного закладу вищої освіти
«Київський міжнародний університет»,
лауреат Державної премії України
в галузі науки і техніки

Л. М. Щербак